

Полтава. 2017. Вип. 1. С. 167-174. URL : <https://surl.li/tvxahv> (дата звернення: 17.12.2025).

5. Ткачук Н. П. Особливості розвитку і корекції емоційного розвитку та вольової саморегуляції дітей з інтелектуальною недостатністю. URL : <https://surl.li/njhhyx> (дата звернення: 17.12.2025).

РОЗВИТОК ЛІТЕРАТУРНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Франчук Наталія, кандидатка педагогічних наук, доцентка

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського (Україна)

Діброва Оксана, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського (Україна)

Молодший шкільний вік є сенситивним етапом розвитку спеціальних здібностей. Психологічні дослідження засвідчують, що дітям цього віку властиві конкретність мислення, яскраво виражена образність, емоційність у сприйнятті навколишньої дійсності та активне ставлення до неї.

Провідним компонентом структури літературних здібностей особистості виступає розвинена уява. Її ключова роль полягає в здатності передбачати результати діяльності ще до початку її здійснення, що забезпечує орієнтацію людини в процесі діяльності. Наукові праці Г. Костюка, О. Савченко, педагогічний досвід В. Сухомлинського та інших переконливо доводять, що цілеспрямоване стимулювання дитячої фантазії істотно активізує процеси художньої словотворчості.

Завдяки здатності до фантазування людина може вільно трансформувати уявлювані предмети й явища відповідно до власного задуму та потреб. «Допитлива дитина, – пише О. Савченко, – живе в ситуації постійного дефіциту інформації, однак у неї переважають позитивні емоції, радісний настрій. Багато

в чому це зумовлене здатністю її психіки фантазувати, компенсувати недостатність точних і повних знань» [4, с. 230-231]. Дієвим засобом розвитку уяви є підтримка дитячої творчості та систематичне залучення учнів до різних видів творчих завдань на уроках, що дає змогу формувати власний досвід фантазування. У такому разі дитина вчиться помічати надлишкові або відсутні елементи предметів і явищ, уявляти їх у взаємодії з іншими об'єктами, змінювати їх під впливом різних чинників. У сфері фантазії об'єкт пізнання ніби оживає, розкриваючи свою внутрішню сутність.

Повноцінне формування літературного розвитку неможливе без глибокого осмислення художнього твору в процесі навчання молодших школярів читання. Літературний текст є унікальним результатом творчості автора. Під час сприймання художнього твору дитина духовно збагачується, занурюється у світ задумів іншої особистості, яка за допомогою мовних засобів утілює суспільно значущі ідеї та цінності. Г. Геруля в статті «Шляхи літературного розвитку молодших школярів» підкреслює, що опрацювання літературно-художнього твору на уроках читання повинно ґрунтуватися на низці принципів:

- повноцінне сприймання тексту в процесі навчання читання слід починати з уважного ставлення до кожного слова;
- під час читання авторського твору недопустимо щось вилучати чи замінювати;
- цілісність і самодостатність художнього тексту зобов'язує читача вже з першого читання передбачати можливий зміст і характер майбутнього читання-спілкування з твором і його автором, а в подальшому – у процесі читання – своєчасно виокремлювати й запам'ятовувати всі образи та деталі, втілені автором засобами художнього мовлення [2, с. 49].

О. Савченко підкреслює значущість ретельного добору художніх текстів, що створюють умови для цілеспрямованого розвитку літературних здібностей школярів. Дорослий повинен акцентувати увагу дітей на творчій спостережливості, заохочувати їх до вміння помічати незвичайне в навколишньому світі. У низці художніх творів у доступній для дітей формі

представлено складники творчого процесу та здійснюється ознайомлення з окремими способами «творення» («Я хочу сказати своє слово» В. Сухомлинського, «Дивна звичка» А. Костецького, «Як я став письменником» А. Камінчука та ін.). На особливу увагу заслуговують і твори, зміст і художня форма яких спонукають дітей до творчої активності засобами образотворчого мистецтва, музики та літератури, а також тексти, що сприяють утвердженню віри у власні здібності й творчий потенціал. Вагомим чинником посилення мотивації до літературної творчості є також вірші та казки, створені ровесниками дітей [3, с. 196].

Заохочення молодших школярів до словесної творчості має здійснюватися вчителем системно й цілеспрямовано з використанням різноманітних методичних прийомів. Одним із результативних способів активізації дитячої творчості в узагальненій, символічній формі є складання загадок. Так, Дж. Родарі у праці «Грамматика фантазії» пропонує застосовувати такі творчі операції, як відсторонення, асоціативне порівняння та метафоричне означення. Наприклад, під час створення загадки про олівець спершу виокремлюються його істотні ознаки: це дерев'яний предмет циліндричної форми з гострим кінцем, який, торкаючись світлої поверхні, залишає слід; світла поверхня асоціюється зі стіною чи засніженим полем; у підсумку формується образ того, хто на білому тлі залишає чорну лінію. Відтак загадка постає в такому вигляді: «Він на білім полі залишає чорний слід».

Не менш ефективними є й інші види творчої роботи: складання віршів, мініатюр (за опорними словами й словосполученнями), творів-описів на основі узагальнення власних вражень і спостережень за природою. Особливу зацікавленість у молодших школярів викликає казка, адже діти добре відчують її умовність. Тому завдання вчителя – підтримувати інтерес учнів до цього жанру, залучаючи їх до таких видів діяльності, як створення казок із подібними персонажами, написання казки за запропонованим заголовком, перенесення подій твору, введення нового героя, складання казки за ілюстрацією, інсценізація тощо. За умови захопленої та активної роботи над казкою формуються

сприятливі передумови для усвідомлення специфіки цього виду народної творчості й розвитку літературних здібностей дітей. Більшість зазначених завдань є доступними вже для першокласників, хоча виконуються вони з різним рівнем самостійності та повноти.

Використання літературних ігор на уроках читання створює широкі можливості для розвитку наслідувальної уяви молодших школярів засобами художнього слова. Наслідувальна уява має відтворювальний характер і ґрунтується на словесних описах, умовних образах та зображеннях. Так, доступними й результативними для формування уяви дітей молодшого шкільного віку є ігри «Чи таке буває?», «Закінчи розповідь», «Відгадай», «Запитай», «Буріме» та інші. Образи наслідувальної уяви також формуються в процесі комбінування й варіативного поєднання елементів уже набутого досвіду.

Отже, організація літературної творчої діяльності на уроках читання в початковій школі має виняткове значення, оскільки виступає дієвим засобом розвитку мовленнєвих, комунікативних і творчих здібностей учнів.

Список використаних джерел:

1. Дабіжа Л., Комарівська Н., Любчак Л. Інтегровані уроки читання та мистецтва як засіб розвитку творчих здібностей молодших школярів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія*: Збірник наукових праць. Вип. 66. 2021. С. 7-12.

2. Геруля Г. Шляхи літературного розвитку молодших школярів. *Початкова освіта*. 2008. № 5. С. 48-51.

3. Савченко О.Я. Виховний потенціал початкової освіти: посібник для вчителів і методистів початкового навчання. Київ. 2009. 226 с.

4. Савченко О.Я. Сучасний урок у початкових класах. Київ : «Магістр». 1997. 256 с.

5. Комарівська Н., Колеснік К., Франчук Н., Стахова І. Літературознавчі основи вивчення творів різних жанрів дітьми старшого дошкільного й молодшого шкільного віку. *Педагогіка формування творчої особистості у*

вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. / [редкол.: А.В. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2025. Вип.98, С. 26-31,

6. Комарівська Н. Творчий розвиток молодших школярів на уроках літературного читання. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2016. Вип. 5. С. 168-172.

7. Лапшина І., Комарівська Н., Франчук Н. Літературна освіта дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в контексті естетичного виховання. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія : Педагогіка і психологія : Збірник наукових праць. Вип. 59 / Редкол. : В.І.Шахов (голова) та ін. Вінниця : ТОВ Нілан ЛТД, 2020. С. 83-88.

8. Технології творчого розвитку молодших школярів на уроках галузі «Мови та літератури» : Інформаційне видання для здобувачів рівня вищої освіти магістра. / Укл. – І.М.Лапшина, Н.Ю.Родюк. Вінниця : ВДПУ, 2018. 68 с.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Шикиринська Олександра, кандидатка педагогічних наук, доцентка

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського (Україна)

Блажко Олена, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського (Україна)

Розвиток критичного мислення є одним із найважливіших напрямів завдань дошкільної освіти, оскільки саме мислення забезпечує пізнання навколишнього світу, формування уявлень про предмети й явища, встановлення зв'язків між ними та оволодіння новими способами діяльності. Особливого